

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
نموداری مصوب ۱۳۵۸ با اصلاحات ۱۳۶۸
(به همراه اصول قانون اساسی مصوب ۱۳۵۸ قبل از اصلاح ۱۳۶۸)

تدوین: مجتبی بختیاری

انتشارات چتر دانش

◆ عنوان قراردادی: ایران. قانون اساسی (جمهوری اسلامی)

Iran. Qanun assasi (Jomhuri Eslami)

◆ عنوان و نام پدیدآور: قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نموداری مصوب ۱۳۵۸ با اصلاحات ۱۳۶۸ (به همراه اصول قانون اساسی مصوب ۱۳۵۸ قبل از اصلاح ۱۳۶۸)/تدوین مجتبی بختیاری.

◆ مشخصات نشر: تهران: چتر دانش، ۱۴۰۰.

◆ مشخصات ظاهری: ۱۲۸ ص.

◆ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۴۹۵-۱

◆ وضعیت فهرست نویسی: فیفا

◆ موضوع: قانون اساسی -- ایران

◆ موضوع: Iran -- Constitutions

◆ موضوع: ایران -- قانون اساسی (جمهوری اسلامی) -- اصلاحیه‌ها

◆ موضوع: Constitutional amendments - Iran (Islamic Republic)

◆ شناسه افزوده: بختیاری، مجتبی، ۱۳۷۴

◆ رده بندی کنگره: KMHT۰۶۴/۵

◆ رده بندی دیویی: ۳۴۲/۵۵۰۲۳

◆ شماره کتابشناسی ملی: ۷۶۳۷۲۶۲

◆ وضعیت رکورد: فیفا

◆ نام کتاب: قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نموداری مصوب ۱۳۵۸ با اصلاحات ۱۳۶۸ (به همراه اصول قانون اساسی مصوب ۱۳۵۸ قبل از اصلاح ۱۳۶۸)

◆ ناشر: چتر دانش

◆ تدوین: مجتبی بختیاری

◆ نوبت و سال چاپ: سوم - ۱۴۰۲

◆ شمارگان: ۱۰۰۰

◆ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۴۹۵-۱

◆ قیمت: ۶۰۰۰۰ تومان

فروشگاه مرکزی: تهران، میدان انقلاب، خمینری جاوید(اردیبهشت شمالی)، پلاک ۸۸

تلفن مرکز پخش: ۶۶۴۹۲۳۲۷ - تلفن فروشگاه کتاب: ۶۶۴۰۲۳۵۳

nashr.chatr@gmail.com

کلیه حقوق برای مؤلف و ناشر محفوظ است.

رشته حقوق با تمام شاخه‌ها و گرایش‌هایش، به‌منزله یکی از پرتعدادترین رشته‌های دانشگاهی کشور، تعداد فراوانی از دانشجویان علوم انسانی را به‌خود جلب کرده است؛ دانشجویانی که پس از تحصیل، وارد عرصه خدمت شده و در مناصب و جایگاه‌های گوناگون به ایفای وظیفه مشغول می‌شوند.

منابعی که در دانشکده‌های حقوق، مبنای کار قرار گرفته و تحصیل دانشجویان بر مدار آن‌ها قرار دارد، در واقع، مجموعه کتب و جزواتی هستند که طی سالیان متمادی چنان‌که باید تغییر نیافته و خود را با تحولات و نیازهای زمانه هماهنگ نکرده‌اند.

این، درحالی است که نیاز مبرم دانش‌پژوهان به مجموعه‌های پربار و سودمند، امری انکارناپذیر است. به‌این‌ترتیب، ضرورت تدوین کتب غنی و ارزشمند برای رفع نیازهای علمی دانشجویان رشته حقوق و نیز رشته‌های متأثر از آن، باید بیش از گذشته مورد توجه قرار گیرد؛ کتاب‌هایی که روزآمدی محتوای آنها از یک سو و تناسب آنها با نیاز دانش‌پژوهان از سوی دیگر، مورد توجه و لحاظ ناشر و نویسنده، قرار گرفته باشد.

مؤسسه آموزش عالی آزاد چتر دانش، در مقام مؤسسه‌ای پیشگام در امر نشر کتب آموزشی روزآمد و غنی، توانسته است گام‌های مؤثری در همراهی با دانشجویان رشته حقوق بردارد. این مؤسسه افتخار دارد که با بهره‌مندی از تجربیات فراوان خود و با رصد دقیق نیازهای علمی دانشجویان، به تولید آثاری همت‌گمارد که مهم‌ترین دستاورد آن‌ها، تسهیل آموزش و تسریع یادگیری پژوهندگان باشد. انتشارات چتر دانش امیدوار است با ارائه خدمات درخشان، شایستگی‌های خود را در این حوزه علمی بیش از پیش به‌منصه‌ی ظهور برساند.

فرزاد دانشور

مدیر مسئول انتشارات چتر دانش

اصلاحات و تغییرات و متمیم قانون اساسی مصوب ۱۳۵۸.....	۶
تجدیدنظر شورای بازنگری در مورد قانون اساسی مورخ ۱۳۶۸/۰۵/۲۴.....	۸
فصل اول: اصول کلی.....	۲۰
فصل دوم: زبان، خط، تاریخ و پرچم رسمی کشور.....	۳۴
فصل سوم: حقوق ملت.....	۳۶
فصل چهارم: اقتصاد و امور مالی.....	۴۶
فصل پنجم: حق حاکمیت ملت و قوای ناشی از آن.....	۵۷
فصل ششم: قوه مقننه.....	۶۰
مبحث اول: مجلس شورای اسلامی.....	۶۰
مبحث دوم: اختیارات و صلاحیت مجلس شورای اسلامی.....	۶۵
فصل هفتم: شوراها.....	۷۹
فصل هشتم: رهبر یا شورای رهبری.....	۸۴
فصل نهم: قوه مجریه.....	۹۲
مبحث اول: ریاست جمهوری و وزراء.....	۹۲
مبحث دوم: ارتش و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.....	۱۰۹
فصل دهم: سیاست خارجی.....	۱۱۲
فصل یازدهم: قوه قضاییه.....	۱۱۴
فصل دوازدهم: صدا و سیما.....	۱۲۴
فصل سیزدهم: شورای عالی امنیت ملی.....	۱۲۵
فصل چهاردهم: بازنگری در قانون اساسی.....	۱۲۷

راهنما

خوانندگان گرامی! لازم به یادآوری است که نشانه های درج شده در ابتدای هر ماده قانونی نشانگر درجه اهمیت ماده های ذکر شده می باشد. به طوری که مواد قانونی که دارای علامت می باشند از بیشترین درجه اهمیت نسبت به سایر مواد قانونی برخوردار هستند. که این مواد را ممتاز می نامیم و بدیهی است سایر مواد از لحاظ اهمیت آزمونی و کاربردی از اهمیت کمتری برخوردارند. به طوری که علامت های   در ابتدای سایر مواد قانونی به تدریج نشانگر درجه اهمیت خیلی مهم و مهم میباشند.

لازم به ذکر است آن دسته از مواد قانونی که در ابتدای آنها هیچ نشانه ای وجود ندارد از درجه اهمیت آزمونی و کاربردی پایین تری نسبت به سایر مواد قرار دارند.

اصلاحات و تغییرات و متمیم قانون اساسی مصوب ۱۳۵۸

دولت جمهوری اسلامی ایران، اصلاحات و تغییرات و متمیم قانون اساسی مصوب ۱۳۵۸ را که شورای بازنگری قانون اساسی به موجب فرمان مورخ ۴ اردیبهشت ماه ۱۳۵۸ قائد عظیم الشان و رهبر کبیر انقلاب جهانی اسلام و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، حضرت آیه الله العظمی امام خمینی (قدس سره الشریف) در چهل و هشت اصل مدون و چند متمیم و توضیح در جلسات مورخ هفدهم تا بیستم تیر ماه یک هزار و سیصد و شصت و هشت هجری شمسی به طور نهایی بررسی و تدوین کرده و در چهل و یکمین اجلاس خود به تصویب نهایی رسانده و مقام معظم رهبری آن را تأیید و امضا فرموده و جهت همه پرسی طی فرمان مورخ بیست و هشتم تیر ماه یک هزار و سیصد و شصت و هشت به دولت ابلاغ کرده اند به شرح زیر به همه پرسی می گذارد:

ماده ۱- در تمامی اصول و سرفصل ها و مقدمه قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، عبارت «مجلس شورای ملی» به «مجلس شورای اسلامی» تغییر می یابد.

ماده ۲- عنوان مبحث اول فصل نهم، به «ریاست جمهوری و وزرا» تبدیل گردد و عنوان «مبحث سوم» همین فصل، قبل از اصل یک صد و چهل و سوم، به «مبحث دوم» تغییر یابد و عنوان «مبحث دوم، نخست وزیر و وزرا» (قبل از اصل یک صد و سی و سوم) حذف گردد و عنوان «فصل دوازدهم، رسانه های گروهی» به «فصل

دوازدهم، صدا و سیما» تغییر یابد و قبل از اصل یک صد و هفتاد و ششم، عنوان «فصل سیزدهم، شورای عالی امنیت ملی» و قبل از اصل یک صد و هفتاد و هفتم، عنوان «فصل چهاردهم، بازنگری در قانون اساسی» افزوده گردد.

ماده ۳- اصول ۵، ۵۷، ۶۰، ۶۴، ۶۹، ۷۰، ۸۵، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۱، ۹۹، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۴، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۴۴، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۵۸، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۴، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۵ اصلاح می‌شود و تغییر و متمیم می‌یابد و به جای اصول قانون اساسی مصوب ۱۳۵۸ قرار می‌گیرد و اصول ۱۷۶ و ۱۷۷ نیز به قانون اساسی اضافه می‌شود و کلیه اصلاحات و تغییرات و جابه‌جایی‌ها و اضافات در چهل و هشت اصل مدون به شرح زیر، تصویب می‌گردد [مصوبات مذکور در متن قانون اساسی اعمال شده‌اند].

تجدیدنظر شورای بازنگری در مورد قانون اساسی

مورخ ۱۳۶۸/۰۵/۲۴

دولت محترم جمهوری اسلامی

بدین وسیله متن تجدیدنظر شده قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که به وسیله شورای بازنگری قانون اساسی تصویب گشته و طبق اعلام شورای محترم نخبان در همه پرسى مورخ ۱۳۶۸/۰۵/۰۶ به قبول و تأیید ملت ایران نائل گردیده است برابر اصل یکصد و بیست و سوم قانون اساسی ابلاغ می‌گردد.

سید علی خامنه‌ای

بسم الله الرحمن الرحيم

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ^۱

مقدمه

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مبین نهادهای فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی جامعه ایران بر اساس اصول و ضوابط اسلامی است که انعکاس خواست قلبی امت اسلامی می‌باشد. ماهیت انقلاب عظیم اسلامی ایران و روند مبارزه مردم مسلمان از ابتدا تا پیروزی که در شعارهای قاطع و کوبنده همه قشرهای مردم تبلور می‌یافت

این خواست اساسی را مشخص کرده و اکنون در طلیعه این پیروزی بزرگ، ملت ما با تمام وجود نیل به آن را می‌طلبد.

ویژگی بنیادی این انقلاب نسبت به دیگر نهضت‌های ایران در سده اخیر، مکتبی و اسلامی بودن آن است. ملت مسلمان ایران پس از گذر از نهضت ضد استبدادی مشروطه و نهضت ضد استعماری ملی شدن نفت، به این تجربه گرانبار دست یافت که علت اساسی و مشخص عدم موفقیت این نهضت‌ها مکتبی نبودن مبارزات بوده است. گرچه در نهضت‌های اخیر، خط فکری اسلامی و رهبری روحانیت مبارز، سهم اصلی و اساسی را بر عهده داشت، ولی به دلیل دور شدن این مبارزات از مواضع اصیل اسلامی، جنبش‌ها به سرعت به رکورد کشانده شد. از این‌جا وجدان بیدار ملت به رهبری مرجع عالیقدر تقلید، حضرت آیت الله العظمی امام خمینی ضرورت پیگیری خط نهضت اصیل مکتبی و اسلامی را دریافت و این بار، روحانیت مبارز کشور که همواره در صف مقدم نهضت‌های مردمی بوده و نویسندگان و روشنفکران متعهد با رهبری ایشان، تحرک نوینی یافت. (آغاز نهضت اخیر ملت ایران در سال هزار و سیصد و هشتاد و دو هجری قمری برابر با هزار و سیصد و چهل و یک هجری شمسی می‌باشد).

طلیعه نهضت: اعتراض در هم کوبنده امام خمینی به توطئه آمریکایی «انقلاب سفید» که گامی در جهت تثبیت پایه‌های حکومت استبداد و تحکیم وابستگی سیاسی، فرهنگی و اقتصادی ایران به امپریالیزم جهانی بود، عامل حرکت یک‌پارچه ملت گشت و

متعاقب آن انقلاب عظیم و خونبار امت اسلامی در خردادماه ۴۲ که در حقیقت نقطه آغاز شکوفایی این قیام شکوهمند و گسترده بود، مرکزیت امام را به عنوان رهبری اسلامی، تثبیت و مستحکم نمود و علیرغم تبعید ایشان از ایران در پی اعتراض به قانون ننگین کاپیتولاسیون (مصونیت مستشاران آمریکایی)، پیوند مستحکم امت با امام همچنان استمرار یافت و ملت مسلمان و به ویژه روشنفکران متعهد و روحانیت مبارز، راه خود را در میان تبعید و زندان، شکنجه و اعدام، ادامه دادند.

در این میان قشر آگاه و مسئول جامعه در سنگر مسجد، حوزه‌های علمیه و دانشگاه به روشنگری و با الهام از مکتب انقلابی و پربار اسلام، تلاش پی گیر و ثمر بخشی را در بالا بردن سطح آگاهی و هوشیاری مبارزاتی و مکتبی ملت مسلمان، آغاز کرد. رژیم استبداد که سرکوبی نهضت اسلامی را با حمله دژخیمانه به فیضیه و دانشگاه و همه کانون‌های پرخروش انقلاب آغاز نموده بود، به مذبوحانه‌ترین اقدامات ددمنشانه جهت رهایی از خشم انقلابی مردم دست زد و در این میان، جوخه‌های اعدام، شکنجه‌های قرون وسطایی و زندان‌های درازمدت، بهایی بود که ملت مسلمان ما به نشانه عزم راسخ خود به ادامه مبارزه، می‌پرداخت. خون صدها زن و مرد جوان و با ایمان که سحرگهان در میدان‌های تیر، فریاد «الله اکبر» سر می‌دادند یا در میان کوچه و بازار هدف گلوله‌های دشمن قرار می‌گرفتند، انقلاب اسلامی را تداوم بخشید. بیانیه‌ها و پیام‌های پی در پی امام به

مناسبت‌های مختلف، آگاهی و عزم امت اسلامی را عمق و گسترش هر چه فزون‌تر داد.

حکومت اسلامی: طرح حکومت اسلامی بر پایه ولایت فقیه که در اوج خفقان و اختناق رژیم استبدادی از سوی امام خمینی ارائه شد انگیزه مشخص و منسجم نوینی را در مردم مسلمان ایجاد نمود و راه اصیل مبارزه مکتبی اسلام را گشود که تلاش مبارزان مسلمان و متعهد را در داخل و خارج کشور، فشرده‌تر ساخت.

در چنین خطی، نهضت ادامه یافت تا سرانجام نارضایی‌ها و شدت خشم مردم بر اثر فشار و اختناق روزافزون در داخل و افشارگری و انعکاس مبارزه به وسیله روحانیت و دانشجویان مبارز در سطح جهانی، بنیان‌های حاکمیت رژیم را به شدت متزلزل کرد. و به ناچار رژیم و اربابانش مجبور به کاستن از فشار و اختناق و به اصطلاح باز کردن فضای سیاسی کشور شدند تا به گمان خویش دریچه اطمینانی به منظور پیشگیری از سقوط حتمی خود بکشایند. اما ملت برآشفته و آگاه و مصمم به رهبری قاطع و خلل‌ناپذیر امام، قیام پیروزمند و یک‌پارچه خود را به طرز گسترده و سراسری آغاز نمود.

خشم ملت: انتشار نامه توهین‌آمیز به ساحت مقدس روحانیت و به ویژه امام خمینی در ۱۷ دی ۱۳۵۶ از طرف رژیم حاکم، این حرکت را سریع‌تر نمود و باعث انفجار خشم مردم در سراسر کشور شد و رژیم برای مهار کردن آتشگشان خشم مردم کوشید این قیام معترضانه را با به خاک و خون کشیدن، خاموش کند اما این

خود، خون بیشتری در رگ‌های انقلاب جاری ساخت و طپش‌های پی‌درپی انقلاب در هفتم‌ها و چهلم‌های یاد بود شهدای انقلاب، حیات و گرمی و جوشش یک‌پارچه و هر چه فزون‌تری به این نهضت، در سراسر کشور بخشید و در ادامه و استمرار حرکت مردم، تمامی سازمان‌های کشور با اعتصاب یک‌پارچه خود و شرکت در تظاهرات خیابانی، در سقوط رژیم استبدادی مشارکت فعالانه جستند. همبستگی گسترده مردان و زنان از همه اقشار و جناح‌های مذهبی و سیاسی در این مبارزه به طرز چشمگیری تعیین کننده بود، و مخصوصاً زنان به شکل بارزی در تمامی صحنه‌های این جهاد بزرگ، حضور فعال و گسترده‌ای داشتند، صحنه‌هایی از آن نوع که مادری را با کودکی در آغوش، شتابان به سوی میدان نبرد و لوله‌های مسلسل نشان می‌داد، بیانگر سهم عمده و تعیین کننده این قشر بزرگ جامعه در مبارزه بود.

بهایی که ملت پرداخت: نهال انقلاب پس از یک سال و اندی مبارزه مستمر و پیگیر، با باروری از خون بیش از شصت هزار شهید و صد هزار زخمی و معلول و با بر جای نهادن میلیاردها تومان خسارت مالی در میان فریادهای «استقلال، آزادی، حکومت اسلامی» به ثمر نشست و این نهضت عظیم که با تکیه بر ایمان و وحدت و قاطعیت رهبری در مراحل حساس و هیجان‌آمیز نهضت و نیز فداکاری ملت به پیروزی رسید، موفق به درهم کوبیدن تمام محاسبات و مناسبات و نهادهای امپریالیستی گردید که در نوع خود، سرفصل جدیدی بر

انقلابات گسترده مردمی، در جهان شد.

۲۱ و ۲۲ بهمن سال یکهزار و سیصد و پنجاه و هفت، روزهای فرو ریختن بنیاد شاهنشاهی شد و استبداد داخلی و سلطه خارجی متکی بر آن را در هم شکست و با این پیروزی بزرگ، طلیعه حکومت اسلامی که خواست دیرینه مردم مسلمان بود، نوید پیروزی نهایی را داد.

ملت ایران به طور یک‌پارچه و با شرکت مراجع تقلید و علمای اسلام و مقام رهبری در همه پرس‌های جمهوری اسلامی، تصمیم نهایی و قاطع خود را بر ایجاد نظام نوین جمهوری اسلامی اعلام کرد و با اکثریت ۹۸/۲٪ به نظام جمهوری اسلامی رای مثبت داد.

انکون قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به عنوان بیانگر نهادها و مناسبات سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی جامعه باید راهگشای تحکیم پایه‌های حکومت اسلامی و ارائه‌دهنده طرح نوین نظام حکومتی بر ویرانه‌های نظام طاغوتی قبلی گردد.

شیوه حکومت در اسلام: حکومت از دیدگاه اسلام، برخاسته از موضع طبقاتی و سلطه‌گری فردی یا گروهی نیست بلکه تبلور آرمان سیاسی ملتی هم‌کیش و هم‌فکر است که به خود سازمان می‌دهد تا در روند تحول فکری و عقیدتی، راه خود را به سوی هدف نهایی (حرکت به سوی الله) بگشاید.

ملت ما در جریان تکامل انقلابی خود از غبارها و زنگارهای طاغوتی، زدوده شد و از آمیزه‌های فکری بیگانه، خود را پاک نمود و به

مواضع فکری و جهان بینی اصیل اسلامی بازگشت و اکنون بر آن است که با موازین اسلامی، جامعه نمونه (اسوه) خود را بنا کند. بر چنین پایه‌ای، رسالت قانون اساسی این است که زمینه‌های اعتقادی نهضت را عینیت بخشد و شرایطی را به وجود آورد که در آن انسان با ارزش‌های والا و جهانشمول اسلامی پرورش یابد.

قانون اساسی با توجه به محتوای انقلاب اسلامی ایران که حرکتی برای پیروزی تمامی مستضعفین بر مستکبرین بود، زمینه تداوم این انقلاب را در داخل و خارج کشور فراهم می‌کند. به ویژه در گسترش روابط بین‌المللی، با دیگر جنبش‌های اسلامی و مردمی می‌کوشد تا راه تشکیل امت واحد جهانی راهموار کند. (إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ)^۱ و استمرار مبارزه در نجات ملل محروم و تحت ستم در تمامی جهان، قوام یابد.

با توجه به ماهیت این نهضت بزرگ، قانون اساسی، تضمین‌گر نفی هر گونه استبداد فکری و اجتماعی و انحصار اقتصادی می‌باشد و در خط گسستن از سیستم استبدادی و سپردن سرنوشت مردم به دست خودشان، تلاش می‌کند. (وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ).^۲

در ایجاد نهادها و بنیادهای سیاسی که خود پایه تشکیل جامعه است بر اساس تلقی مکتبی، صالحان عهده‌دار حکومت و اداره مملکت

۱- انبیاء، ۹۲

۲- اعراف، ۱۵۷

می‌گردند. (أَنَّ الْأَرْضَ يَرِيهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ)^۱ و قانون گذاری که مبین ضابطه‌های مدیریت اجتماعی است، بر مدار قرآن و سنت، جریان می‌یابد. بنابراین، نظارت دقیق و جدی از ناحیه اسلام شناسان عادل و پرهیزگار و متعهد (فقهای عادل) امری محتوم و ضروری است و چون هدف از حکومت، رشد دادن انسان در حرکت به سوی نظام الهی است (والی‌الله المصیر) تا زمینه بروز و شکوفایی استعدادها به منظور تجلی ابعاد خدا گونگی انسان فراهم آید (تخلقوا باخلاق الله) و این جز در گرو مشارکت فعال و گسترده تمامی عناصر اجتماع در روند تحول جامعه نمی‌تواند باشد.

با توجه به این جهت، قانون اساسی زمینه چنین مشارکتی را در تمام مراحل تصمیم‌گیری‌های سیاسی و سرنوشت‌ساز برای همه افراد اجتماع فراهم می‌سازد تا در مسیر تکامل انسان، هر فردی، خود دست اندرکار و مسئول رشد و ارتقاء و رهبری گردد که این همان تحقق حکومت مستضعفین در زمین خواهد بود. (وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ).^۲

ولایت فقیه عادل: بر اساس ولایت امر و امامت مستمر، قانون اساسی، زمینه تحقق رهبری فقیه جامع الشرایطی را که از طرف مردم به عنوان رهبر شناخته می‌شود (مجاری الامور، بیدالعلماء بالله الامناء علی حلاله و حرامه)، آماده می‌کند تا ضامن عدم انحراف

۱- انبیاء، ۱۰۵

۲- قصص، ۵

سازمان‌های مختلف از وظایف اصیل اسلامی خود باشند.

اقتصاد وسیله است نه هدف: در تحکیم بنیادهای اقتصادی، اصل، رفع نیازهای انسان در جریان رشد و تکامل اوست نه همچون دیگر نظام‌های اقتصادی، تمرکز و تکاثر ثروت و سودجویی، زیرا که در مکاتب مادی، اقتصاد خود هدف است و بدین جهت در مراحل رشد، اقتصاد عامل تخریب و فساد و تباهی می‌شود؛ ولی در اسلام اقتصاد وسیله است و از وسیله، انتظاری جز کارائی بهتر در راه وصول به هدف نمی‌توان داشت.

با این دیدگاه، برنامه اقتصادی اسلامی، فراهم کردن زمینه مناسب برای بروز خلاقیت‌های متفاوت انسانی است و بدین جهت تأمین امکانات مساوی و متناسب و ایجاد کار برای همه افراد و رفع نیازهای ضروری جهت استمرار حرکت تکاملی او بر عهده حکومت اسلامی است.

زن در قانون اساسی: در ایجاد بنیادهای اجتماعی اسلامی، نیروهای انسانی که تاکنون در خدمت استثمار همه جانبه خارجی بودند، هویت اصلی و حقوق انسانی خود را باز می‌یابند و در این بازیابی، طبیعی است که زنان به دلیل ستم بیشتری که تاکنون از نظام طاغوتی متحمل شده‌اند، استیفای حقوق آنان بیشتر خواهد بود. خانواده، واحد بنیادین جامعه و کانون اصلی رشد و تعالی انسان است و توافق عقیدتی و آرمانی در تشکیل خانواده که زمینه ساز اصلی حرکت تکاملی و رشد یابنده انسان است، اصل اساسی بوده و فراهم

کردن امکانات جهت نیل به این مقصود از وظایف حکومت اسلامی است. زن در چنین برداشتی از واحد خانواده، از حالت (شیء بودن) و یا (ابزار کار بودن) در خدمت اشاعه مصرف زدگی و استثمار، خارج شده و ضمن بازیافتن وظیفه خطیر و پر ارج مادری در پرورش انسان‌های مکتبی، پیش آهنگ و خود، هم‌رزم مردان، در میدان‌های فعال حیات می‌باشد و در نتیجه پذیرای مسؤولیتی خطیرتر و در دیدگاه اسلامی، برخوردار از ارزش و کرامتی والاتر خواهد بود.

ارتش مکتبی: در تشکیل و تجهیز نیروهای دفاعی کشور، توجه بر آن است که ایمان و مکتب، اساس و ضابطه باشد، بدین جهت ارتش جمهوری اسلامی و سپاه پاسداران انقلاب در انطباق با هدف، فوق شکل داده می‌شوند و نه تنها حفظ و حراست از مرزها بلکه با رسالت مکتبی یعنی جهاد در راه خدا و مبارزه در راه گسترش حاکمیت قانون خدا در جهان را نیز عهده‌دار خواهند بود (وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهَبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ).^۱

قضا در قانون اساسی: مساله قضا در رابطه با پاسداری از حقوق مردم در خط حرکت اسلامی، به منظور پیشگیری از انحرافات موضعی در درون امت اسلامی، امری است حیاتی، از این رو، ایجاد سیستم قضایی بر پایه عدل اسلامی و متشکل از قضات عادل و آشنا به ضوابط دقیق دینی پیش‌بینی شده است؛ این نظام به دلیل

حساسیت بنیادی و دقت در مکتبی بودن آن، لازم است به دور از هر نوع رابطه و مناسبات ناسالم باشد. (وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ)^۱.

قوه مجریه: قوه مجریه به دلیل اهمیت ویژه‌ای که در رابطه با اجرای احکام و مقررات اسلامی به منظور رسیدن به روابط و مناسبات عادلانه حاکم بر جامعه دارد و همچنین ضرورتی که این مساله حیاتی در زمینه‌سازی وصول به هدف نهایی حیات خواهد داشت، بایستی راهگشای ایجاد جامعه اسلامی باشد. نتیجتاً محصور شدن در هر نوع نظام دست و پا گیر پیچیده که وصول به این هدف را کند و یا خدشه‌دار کند از دیدگاه اسلامی نفی خواهد شد. بدین جهت نظام بوروکراسی که زائیده و حاصل حاکمیت‌های طاغوتی است به شدت طرد خواهد شد تا نظام اجرایی با کارایی بیشتر و سرعت افزون‌تر در اجرای تعهدات اداری به وجود آید.

وسایل ارتباط جمعی: وسایل ارتباط جمعی (راديو - تلویزیون)، بایستی در جهت روند تکاملی انقلاب اسلامی در خدمت اشاعه فرهنگ اسلامی قرار گیرد و در این زمینه از برخورد سالم اندیشه‌های متفاوت بهره جوید و از اشاعه و ترویج خصلت‌های تخریبی و ضد اسلامی جداً پرهیز کند.

پیروی از اصول چنین قانونی که آزادی و کرامت ابناء بشر را سرلوحه اهداف خود دانسته و راه رشد و تکامل انسان را می‌گشاید بر عهده همگان است و لازم است که امت مسلمان با انتخاب مسئولین کاردان

و مؤمن و نظارت مستمر بر کار آنان، به طور فعالانه در ساختن جامعه اسلامی مشارکت جویند به امید این که در بنای جامعه نمونه اسلامی (اسوه) که بتواند الگو و شپیدی بر همگی مردم جهان باشد، موفق گردد. (وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ).^۱

نمایندگان: مجلس خبرگان متشکل از نمایندگان مردم، کار تدوین قانون اساسی را بر اساس بررسی پیش‌نویس پیشنهادی دولت و کلیه پیشنهادهایی که از گروه‌های مختلف مردم رسیده بود، در دوازده فصل که مشتمل بر یکصد و هفتاد و پنج اصل می‌باشد، در طلیعه پانزدهمین قرن هجرت پیغمبر اکرم صلی‌الله علیه و آله و سلم، بنیانگذار مکتب‌رهای بخش اسلام، با اهداف و انگیزه‌های مشروح فوق به پایان رساند، به این امید که این قرن، قرن حکومت جهانی مستضعفین و شکست‌تمامی مستکبرین گردد.

فصل اول: اصول کلی

□ **اصل اول** - حکومت ایران، جمهوری اسلامی است که ملت ایران، بر اساس

◀ اعتقاد دیرینه‌اش به حکومت حق و عدل قرآن،
 ◀ در پی انقلاب اسلامی پیروزمند خود به رهبری مرجع عالیقدر
 تقلید، آیت الله العظمی امام خمینی،
 ◀ در همه‌پرسی دهم و یازدهم فروردین ماه یکهزار و سیصد
 و پنجاه و هشت هجری شمسی برابر با اول و دوم جمادی الاولی
 سال یکهزار و سیصد و نود و نه هجری قمری،

با اکثریت $\frac{98}{2}$ ٪ کلیه کسانی که حق رای داشتند، به آن رای مثبت داد.

□ **اصل دوم** - جمهور اسلامی، نظامی است بر پایه ایمان به:

◀ و اختصاص حاکمیت
 ۱- خدای یکتا (لااله الاالله) ◀ و تشریح به او
 ◀ و لزوم تسلیم در برابر امر او

۲- وحی الهی و نقش بنیادی آن در بیان قوانین

۳- معاد و نقش سازنده آن در سیر تکاملی انسان به سوی خدا

۴- عدل خدا در خلقت و تشریح

۵- امامت و رهبری مستمر و نقش اساسی آن در تداوم انقلاب

اسلامی

۶- کرامت و ارزش والای انسان و آزادی توأم با مسئولیت او در

برابر خدا که از راه:

الف) اجتهاد مستمر فقهای جامع‌الشرایط بر اساس کتاب و سنت

معصومین سلام الله علیهم اجمعین

ب) استفاده از علم و فنون و تجارب پیشرفته بشری و تلاش در

پیشبرد آنها

ج) نفی هر گونه ستمگری و ستم‌کشی و سلطه‌گری و سلطه‌پذیری.

قسط و عدل و استقلال سیاسی و اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی و

همبستگی ملی را تأمین می‌کند.

□ **اصل سوم** - دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است برای

نیل به اهداف مذکور در اصل دوم، همه امکانات خود را برای امور

زیر به کار برد:

۱- ایجاد محیط مساعد برای رشد فضایل اخلاقی بر اساس

◀ ایمان

◀ و تقوی

◀ و مبارزه با کلیه مظاهر فساد و تباهی

۲- بالا بردن سطح آگاهی های عمومی در همه زمینه‌ها با استفاده

- ◀ مطبوعات
- ◀ صحیح از و رسانه های گروهی
- ◀ و وسایل دیگر

۳- آموزش و پرورش و تربیت بدنی رایگان برای همه در تمام سطوح،
و تسهیل و تعمیم آموزش عالی.

۴- تقویت روح بررسی و تتبع و ابتکار در تمام زمینه‌های

- ◀ علمی
 - ◀ فنی
 - ◀ فرهنگی
 - ◀ و اسلامی
- از طریق تأسیس مراکز تحقیق و تشویق محققان.

۵- طرد کامل استعمار و جلوگیری از نفوذ اجانب

- ◀ استبداد
- ◀ محو هرگونه و خودکامگی
- ◀ و انحصارطلبی

۷- تأمین آزادی‌های سیاسی و اجتماعی در حدود قانون

۸- مشارکت عامه مردم در تعیین سرنوشت

- ◀ سیاسی
- ◀ اقتصادی
- ◀ اجتماعی
- ◀ و فرهنگی خویش

۹- رفع تبعیضات ناروا و ایجاد امکانات عادلانه برای همه، در تمام

زمینه‌های مادی و معنوی

۱۰- ایجاد نظام اداری صحیح و حذف تشکیلات غیر ضرور

۱۱- تقویت کامل بنیه دفاع ملی از طریق آموزش نظامی عمومی

- ◀ استقلال
- ◀ برای حفظ و تمامیت ارضی
- ◀ و نظام اسلامی کشور

۱۲- پی‌ریزی اقتصادی صحیح و عادلانه بر طبق ضوابط اسلامی، جهت

- ◀ ایجاد رفاه
 - ◀ و رفع فقر
- و برطرف ساختن هر نوع محرومیت در

◀ تغذیه
 ◀ و مسکن
 زمین‌های ▶ ◀ و کار
 ▶ و بهداشت
 ▶ و تعمیم بیمه

◀ علوم
 ▶ و فنون
 ▶ صنعت
 ۱۳- تأمین خودکفایی در ▶ و کشاورزی
 ▶ و امور نظامی
 ▶ مانند اینها

۱۴- تأمین حقوق همه جانبه افراد از زن و مرد و ایجاد امنیت قضایی

عادلانه برای همه و تساوی عموم در برابر قانون

۱۵- توسعه و تحکیم برادری اسلامی و تعاون عمومی بین همه مردم

۱۶- تنظیم سیاست خارجی کشور بر اساس

- ◀ معیارهای اسلام
- ◀ تعهد برادرانه نسبت
به همه مسلمانان
- ◀ و حمایت بی دریغ
از مستضعفان جهان

- ◀ مدنی
- ◀ جزایی
- ◀ مالی
- ◀ اقتصادی
- ◀ اداری
- ◀ فرهنگی
- ◀ نظامی
- ◀ سیاسی
- ◀ و غیر اینها

▣ اصل چهارم - کلیه قوانین و مقررات

باید بر اساس موازین اسلامی باشد.

این اصل بر

- ◀ اطلاق
- ◀ یا عموم

همه اصول

قانون اساسی

- ◀ قوانین و مقررات دیگر

حاکم است و تشخیص این

امر بر عهده فقهای شورای نگهبان است.

اصل پنجم - در زمان غیب حضرت ولی عصر "عجل الله تعالی فرجه"، در جمهوری اسلامی ایران، ولایت امر و امامت امت

بر عهده

- ◀ فقیه عادل
- ◀ با تقوی
- ◀ آگاه به زمان
- ◀ شجاع
- ◀ مدیر و مدبر

است که طبق اصل یکصد و هفتم

عهده‌دار آن می‌گردد.^۱

۱- اصل سابق - اصل پنجم - در زمان غیبت حضرت ولی عصر، عجل الله تعالی فرجه، در جمهوری اسلامی ایران ولایت امر و امامت امت بر عهده فقیه عادل و با تقوی، آگاه به زمان، شجاع، مدیر و مدبر است، که اکثریت مردم او را به رهبری شناخته و پذیرفته باشند و در صورتی که هیچ فقیهی دارای چنین اکثریتی نباشد، رهبر یا شورای رهبری، مرکب از فقهای واجد شرایط بالا، طبق اصل یکصد و هفتم، عهده دار آن می‌گردد.

اصل ششم - در جمهوری اسلامی ایران، امور کشور باید به اتکاء آراء

عمومی اداره شود. از راه

انتخابات رییس جمهور

نمایندگان مجلس شورای اسلامی

اعضای شوراها

و نظایر اینها

انتخابات

یا از راه همه‌پرسی

در مواردی که در اصول دیگران این قانون معین می‌گردد

اصول هفتم - طبق دستور قرآن کریم

"و امرهم شورى بينهم" (شورى، ۳۸)
 "و شاورهم فى الامر" (آل عمران، ۱۵۹)

◀ شوراهها

◀ مجلس شورای اسلامی

◀ استان

◀ شهرستان

◀ شهر

◀ شورای محل

◀ بخش

◀ روستا

◀ و نظایر اینها

◀ موارد

◀ طرز تشکیل

◀ حدود اختیارات

◀ وظایف شوراهها

از ارکان تصمیم گیری و اداره امور کشورند

را این قانون و قوانین ناشی از آن معین می کند.

- ❖ دعوت به خیر ❖
❖ امر به معروف ❖ **اصل هشتم** - در جمهوری اسلامی ایران ❖
❖ و نهی از منکر ❖

وظیفه‌ای است همگانی و متقابل بر عهده

- ❖ مردم نسبت به یکدیگر ❖
❖ دولت نسبت به مردم ❖
❖ و مردم نسبت به دولت ❖
❖ شرایط ❖
❖ حدود ❖
❖ و کیفیت آن را ❖

قانون معین می‌کند. "**والمؤمنون و المؤمنات بعضهم اولیاء بعض**
یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر". (توبه، ۷۱)

اصل نهم - در جمهوری اسلامی ایران

- ❖ آزادی ❖
❖ و استقلال ❖
❖ و وحدت ❖
❖ و تمامیت اراضی کشور ❖
از یکدیگر تفکیک ناپذیرند و حفظ

❖ آنها وظیفه ❖
❖ دولت ❖
❖ و آحاد ملت ❖
است.

هیچ فرد یا گروه یا مقامی حق ندارد به نام استفاده از آزادی، به

- ◀ استقلال سیاسی
 - ◀ فرهنگی
 - ◀ اقتصادی
 - ◀ نظامی
 - ◀ و تمامیت ارضی ایران
- کمترین خدش‌های وارد کند و **هیچ**

مقامی حق ندارد به نام

- ◀ حفظ استقلال
- ◀ و تمامیت ارضی کشور

آزادی‌های

مشروع را، هر چند با وضع قوانین و مقررات، سلب کند.

اصل دهم - از آنجا که خانواده، واحد بنیادی جامعه اسلامی است، همه قوانین و مقررات و برنامه‌ریزی‌های مربوط، باید در جهت

- ◀ آسان کردن تشکیل خانواده
 - ◀ پاسداری از قداست آن
 - ◀ و استواری روابط خانوادگی
- بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی

باشد.

□ **اصل یازدهم** - به حکم آیه کریمه "ان هذه امتکم امه واحده"